

STUDENȚII ROMÂNI DIN REGATUL UNIT – ÎNAINTE ȘI DUPĂ BREXIT

Zeci de mii de tineri din România au ales să plece, după Revoluția din '89, la studii în afara granițelor, în urma absolvirii examenului de bacalaureat de la finalul ciclului învățământului preuniversitar de stat sau particular. Față de perioada comunistă în care statul român controla de la centru mobilitatea studenților, anii '90, aderarea la Uniunea Europeană și Procesul de la Bologna au deschis învățământul terțiar către Occident. Fie că discutăm despre Franța, Germania, Italia, Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord sau Statele Unite ale Americii, învățământul Vestic a reprezentat un etalon pentru proaspeții absolvenți ai unui sistem preuniversitar creat la finele celei mai mari conflagrații mondiale din istorie după modelul patentat de sovietici, un sistem de învățământ în care mulți nu s-au regăsit, chiar dacă l-au absolvit cu brio. Motivele acestei alegeri, indiferent dacă au legătură cu năzuințele studenților sau cu un calcul pragmatic al familiilor nu vor fi dezbătute în acest capitol, deși este posibil ca aspectul financiar să fi contat în opțiunea lor. Mai mult decât atât, în prezent, atestarea internațională a competențelor dobândite de studenți, de către această tânără elită românească aflată, pentru o perioadă scurtă, în afara frontierelor, reprezintă un alt argument luat în calcul de către aceștia, în contextul în care doresc să aibă parte, după absolvirea studiilor, de un avantaj în fața contracandidaților care au studiat doar pe plan local (Bailey 2023: 25).

De ce merg tinerii din România la studii în Occident? Cum de a ajuns Regatul Unit, în special Anglia, din pricina artificiilor de taxare, cu un sistem diferit chiar și față de cel din Scoția (Scott 2021:51), în topul preferințelor proaspeților studenți și ce s-a schimbat în predilecțiile cetățenilor români după Brexit? Vom încerca să răspundem, în cele ce urmează, la toate aceste tipare ce s-au format în ultimii ani, la aceste șabloane ce pot sintetiza traiectoria educațională a unor persoane care se stabilesc, după finalizarea studiilor, la mii de kilometri de familie și prieteni sau, dimpotrivă, se hotărăsc să se întoarcă și să pună în practică experiențele trăite acolo în țara de origine.

Metodologia pe care am folosit-o pentru a documenta informațiile despre studenții români din Regatul Unit, înainte și după Brexit, a presupus adunarea și

---

¹ Drd., ISDS, Universitatea din București.

analizarea materialelor din arhiva UNESCO, surse edite și inedite, cercetări sprijinite de istorie orală, aprofundarea literaturii de specialitate, apoi examinarea critică a tuturor datelor și, în cele din urmă, elaborarea lucrării propriu-zise, ținând cont de obiectivele inițiale.

Ipoteza de la care pornim este aceea că numărul studenților români din Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord a scăzut semnificativ după intrarea în vigoare a tratatului post Brexit. Așadar, premisa noastră subliniază dificultățile întâmpinate de tinerii români care au avut de ales între a aplica pentru studii într-un stat membru al Uniunii, a învăța în țară sau a studia timp de minimum trei ani într-o țară care a ieșit recent din UE, în care nu mai erau tratați, din punct de vedere juridic, precum au fost tratați cetățenii europeni timp de peste 50 de ani. Alegerea a fost dificilă, inclusiv din rațiuni ce țin de permisul de ședere, cazare, angajare pe piața muncii, pandemia de coronavirus, iar datele brute demonstrează acest aspect.

De asemenea, ținând cont de particularitățile învățământului preuniversitar și universitar din România, vom evidenția rolul acestei activități de exod al creierelor, de drenare a inteligenței peste hotare, în care statul român a avut, cel puțin până când Parlamentul britanic a ratificat acordul de retrage din UE, un dezavantaj major în fața celor patru libertăți fundamentale prevăzute în tratatele europene (TFEU 2016). În același timp, modalitatea de relocare naturală a studenților care s-au dezangajat din parcurgerea unui traseu de ani de zile pe pământ britanic, merită analizată cu scrupulozitate, chiar și în perioada pandemică sau post pandemică.

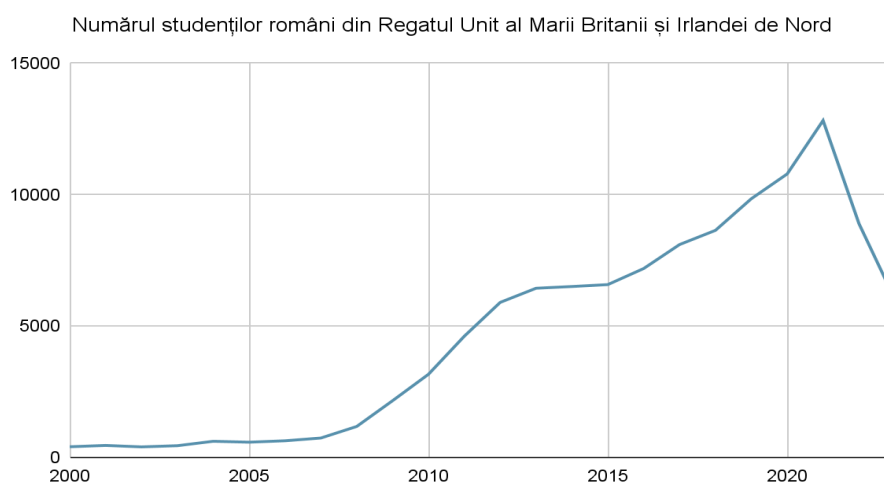
România este țara care aspiră să fie membră a Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică în care cele mai puține persoane cu vârsta cuprinsă între 25 și 64 de ani au studii superioare. Sub 20 % dintre acești adulți au absolvit învățământul terțiar (OECD 2024), procent ce situează România pe ultimul loc la nivelul statelor membre OCDE sau ale țărilor care tind să devină membre în această instituție internațională, la o distanță mai mult decât dublă față de Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord. Desigur că marea majoritate a celor care și-au propus să urmeze în secolul XXI studii universitare în alt stat european pot să se instruiască și în orașele universitare din România, de aceea premisa de la care plecăm este departe de a fi aceasta, dar considerăm relevant să punctăm situația de facto pe care o regăsim în prezent, contrar unei convingeri populare ce evidențiază faptul că România are prea mulți tineri care se înscriu și absolvă facultatea.

Studenții români care au optat pentru Regatul Unit, locul în care se află multe din instituțiile de învățământ de prestigiu, reprezintă în prezent o categorie fruntașă în aceste statistici internaționale, deși părea greu de surmontat, la începutul mileniului al treilea. Decalajul pe care îl avea Regatul Unit față de SUA, unde erau peste 2000 de studenți români în 1999 sau Franța, aproape 2000 din tineri veniți să studieze în hexagon din România, față de doar 385 de tineri care au ales să aplice pentru studii universitare de licență, masterat sau doctorat în același an în Regatul

Unit (UNESCO 2024). Spațiul academic autohton s-a transformat enorm în ultimele decenii (Perna 2023:187), totuși, în același timp, numărul românilor decizi să studieze în afara țării a crescut an de an, de la 320 de tineri în 1998, 615 în 2004, 739 în 2007, iar după aderarea la UE, numărul persoanelor care au ales să învețe peste Canalul Mânecii, a crescut vertiginos, începând cu 1.179 în 2008, 3.165 în 2010, 5.901 în anul 2012, 6.578 în 2015 sau 8.102 la finele primei decade în care România era membră a Uniunii Europene (UNESCO 2024). Cu toate acestea, în vara lui 2016, cetățenii europeni au primit o veste ce avea un potențial cataclismic, mai ales asupra românilor care voiau să studieze în Anglia, Scoția, Țara Galilor sau Irlanda de Nord. Ca urmare a unui referendum convocat de premierul conservator David Cameron, 51.9 % dintre supușii reginei Elisabeta a II-a prezenți la scrutin au votat pentru ca Regatul Unit să părăsească Uniunea Europeană (Adam 2020:116), încheind prin această decizie jumătate de veac în care britanicii au luptat pentru o comunitate prosperă la nivel european. Până la începutul lui 2020, când s-a finalizat oficial procesul început după referendumul din vara lui 2016, Brexitul nu i-a afectat pe cetățenii români. 8.642 de studenți din România erau prezenți în 2018 în Regatul Unit, 9.846 în anul următor, de aproape 30 de ori mai mulți față de câți dăinuiă la finalul secolului al XX-lea au fost în anul 2020, 10.789, iar recordul românilor care au studiat într-o țară din afara granițelor a fost atins în 2021, când nu mai puțin de 12.822 de studenți au provenit din România (UNESCO 2024). După aceea, când măsurile întreprinse de guvernul de la Londra au intrat în vigoare (Adam 2020:244), numărul studenților români a scăzut semnificativ: 8.901 de tineri au ales să meargă la studii în Regatul Unit în 2022, aproape la fel de puțini ca în urmă cu șase ani, iar anul 2023 a marcat cel mai redus număr de studenți români prezenți în Marea Britanie și Irlanda de Nord de mai bine de un deceniu, doar 6.020 de cetățeni români care au absolvit liceul au decis să studieze în inima Commonwealthului (UNESCO 2024), în orașe fanion precum Aberdeen, Birmingham, Cambridge, Cardiff, Glasgow, Edinburgh, Leeds, Liverpool, Londra, Manchester, Newcastle, Nottingham, Oxford, Preston, Sunderland sau Southampton, în detrimentul altor universități de elită din Europa sau de peste ocean.

2004 a fost anul în care, la nivel național, cu câteva luni înainte de implementarea celor trei cicluri de studii, conform directivelor Procesului de la Bologna, peste 93 % dintre elevii înscriși la bacalaureat au reușit să promoveze așa numitul examen de maturitate. Ulterior, după ce au fost instalate, prin ordinul ministrului Educației, camerele de supraveghere în timpul examenului pe care era obligat să îl încheie cu succes fiecare elev care voia să devină student, aproape unul din doi elevi aderenți nu a izbutit să absolve bacalaureatul. În anul următor, în 2012, mai puțin de 52 % dintre elevii înscriși, cel mai redus procent din perioada postdecembristă, au putut aplica pentru un loc de student în universitățile din România sau din afara țării. Promovabilitatea a fluctuat în anii ce au urmat, totul culminând cu perioada pandemică și post pandemică când a fost depășită pentru

prima oară media din 2010, 76 %, ultimul an în care camerele de filmat nu erau instalate la bacalaureat în unitățile de învățământ (Raport 2024). Cu toate că e posibil ca numărul românilor care studiază în Regatul Unit să oscileze în funcție de rata de promovabilitate a bacalaureatului, mai ales că nu doar elitele își propun să urmeze traseul învățământului britanic, un diagnostic precis e prematur, mai ales că media este de peste 130.000 de persoane care au reușit în fiecare an, din 2004 și până în prezent, să finalizeze cu brio examenul.

De ce are loc mirajul studiului în Marea Britanie? Încă de la finalul anilor '90, paradigma s-a schimbat din perspectiva comunicării internaționale. Față de perioada dinaintea instaurării comunismului în România sau finalul secolului al XIX-lea, când limba franceză era adeseori întâlnită la nivel național în cercurile intelectuale și politice (Perraton 2014:212), în ultima decadă a secolului trecut și primele decenii ale anilor 2000 au avut loc accelerări nemaîntâlnite în istorie a procentului de tineri care înțeleg și vorbesc limba engleză. Așadar, faptul că un student preferă să se relocheze într-o țară în care studiază în limba pe care o vorbește cel mai bine, cu excepția limbii primare, reprezintă un avantaj major în alegerea locului în care studiază minimum trei ani. Mai mult decât atât, avantajele pe care le-au primit, din punct de vedere financiar, ca urmare a accederii în ianuarie 2007 în UE, ilustrează un alt considerent al celor proveniți din clasa de mijloc care au mers înainte de Brexit la studii pe tărâm britanic. De asemenea, Regatul Unit este țara din OECD în care cei mai mulți studenți reușesc să finalizeze studiile de licență, iar acest aspect poate fi luat în calcul de către educați în momentul în care aleg să lase în urmă o țară și un sistem de învățământ pe care îl cunosc foarte bine pentru o nouă provocare.

În altă ordine de idei, percepția ce planează asupra învățământului preuniversitar românesc este deseori una negativă, din pricina acuzațiilor de nepotism, meditații,

achiziții fictive sau mult peste prețul pieței, din cauza modalității de numire a profesorilor ori chiar și a cazurilor de corupție (OECD 2024), iar aceste chestiuni creează un climat de incertitudine pe termen scurt, mediu și lung, inclusiv în privința unei viitoare cariere obținute după trei sau cinci ani de studii în România. Creșterea procentului de învățare pe tot parcursul vieții reprezintă un alt deziderat dificil de îndeplinit de către statul român, mai ales că într-un interval de 10 ani, în care acest indicator situa România pe ultimul loc la nivel european, s-a constatat că procentul a scăzut la 1 % din totalul populației, față de 9 %, cât au celelalte țări membre UE (OECD 2024). Inclusiv politicile venite asumate de Ministerul Educației nu concordă cu creșterea acestui indicator, date fiind obiectivele decidenților din învățământ, care încearcă să se focalizeze pe alte țeluri.

Puși deseori să aleagă, mulți absolvenți din învățământul preuniversitar, mai ales cei care au parte de susținere materială din partea familiei, optează pentru studii în afara țării. Britanicii prioritizează educația nu doar la nivel de retorică sau de discurs în spațiul public, ci prin investiții majore, atingând ani la rândul peste 6 % din Produsul Intern Brut pentru educație, cu un procent de peste 2 %, adică 54 de miliarde de euro, alocat doar învățământului terțiar, inclusiv pentru cei peste 80 % dintre studenții din Anglia care primesc granturi, burse sau împrumuturi din partea Guvernului (OECD 2024). Fără aceste forme de sprijin în timpul parcursului academic, mulți studenți, chiar și din România, nu ar mai fi venit să studieze în Anglia, exact cum s-a observat după finalizarea acordurilor post Brexit.

Educația transnațională presupune o altă modalitate, încurajată inclusiv de instituții subordonate autorităților britanice, de a atrage și instrui deținători de competențe lingvistice certificate internațional, care pot prezenta dovada absolvirii unui examen de bacalaureat recunoscut oficial și care urmăresc să obțină o calificare, o diplomă universitară din Marea Britanie, fără să părăsească granițele României. Atât numărul absolvenților de programe de tipul educației transnaționale, facilitată de Consiliul Britanic, cât și studenții care au aplicat pentru mobilități Erasmus, nu apar în statisticile pe care le-am prezentat sau le vom prezenta, chiar dacă a doua categorie a fost afectată numai decît de Brexit.

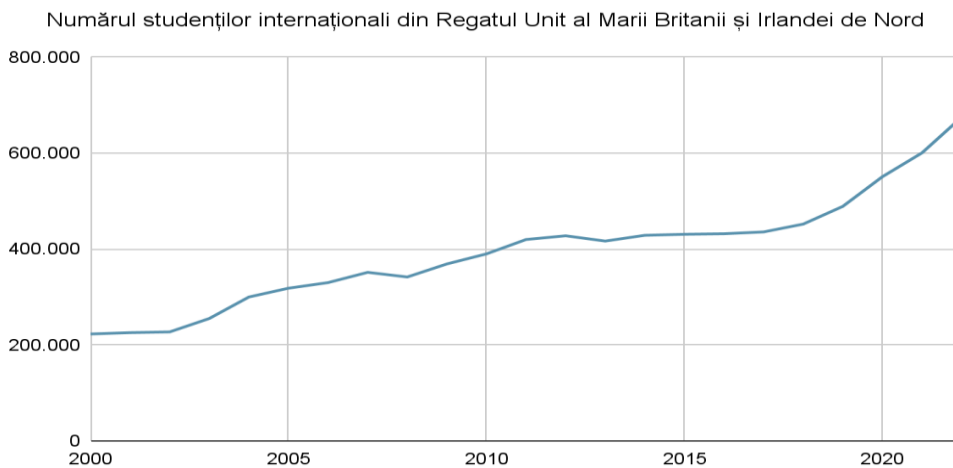
De ce este relevant Brexitul pentru studenții români? Într-o societate cu un grad ridicat de dezvoltare, în care valorile europene și interculturale se propagau de zeci de ani, curente stringente precum populismul și naționalismul au prevalat, deși diferența între cele două tabere aflate pe poziții de antiteză nu era atât de amplă. Cu toate că au existat argumente pertinente, mai ales în timpul guvernelor conservatoare, poporul britanic peregrinat pe la urne a decis, la limită, o schimbare decisivă în politica internă și internațională din Regatul Unit. Conceptul de Brexit a fost inventat în 2012 de către fondatorul unui think-tank pro-european, Peter Wilding, fost angajat al Partidului Conservator în urmă cu aproape două decenii, cu scopul de a exemplifica printr-un singur termen dorința naționaliștilor britanici de a ieși din Uniunea

Europeană (Wilding: 2017, 9). În momentul în care au ajuns la o înțelegere cu UE, cetățenii europeni nu au mai beneficiat de drepturile pe care le aveau în perioada în care cele patru libertăți fundamentale erau în vigoare. Și reciproca este valabilă, deși taxele de studiu și costul vieții nu sunt comparabile. De exemplu, spre deosebire de români, studenții britanici care vin în România sunt mult mai puțini, în prezent fiind, cum s-a întâmplat de multe ori și în trecut, aproximativ de 30 de ori mai puțin față de românii care merg în țara lor. Din punct de vedere cantitativ, din 2000 până în 2010, au fost mai puțini de 100 de studenți britanici care învățau în universitățile românești în fiecare an. Practic, în anul 2010, când 3.165 de români urmau cursuri în Regat, România avea doar 92 britanici angrenați în învățământul superior, deși era membră UE de trei ani de zile (UNESCO 2024). În 2021, anul în care urma să intre în vigoare tratatul de 1.246 de pagini între Regatul Unit și Uniunea Europeană (Lousouarn 2022:196) cei mai mulți români se aflau la studiu în Anglia, cu precădere, Scoția, Țara Galilor și Irlanda de Nord, doar 268 de studenți din insulă învățau în România (UNESCO 2024). În 2018, perioadă în care 8.642 de români studiau în Londra și alte orașe din regat, numărul maximum de studenți britanici din acest mileniu care au venit să studieze într-o limbă de circulație internațională, de cele mai multe ori limba lor nativă, în România, a fost de 359 în cetățeni ai Marii Britanii.

Înainte de intrarea României în UE, românii aveau de achitat taxe de studii mult mai mari față de cetățenii britanici sau cetățenii europeni. Chiar dacă accesau împrumuturi puse la dispoziție de cabinetul situat pe strada Downing, sumele pe care aveau să le achite înapoi, în anii în care urma să fie implementat sistemul de rambursare a împrumutului, erau de trei, patru, cinci sau chiar zece ori mai mari decât cele ale autohtonilor sau ale cetățenilor europeni, în funcție de tarifele percepute de universitățile britanice unde studiau eligibili. Ulterior, din 2007 și până în 2021, anul în care au fost încheiate tratativele între Bruxelles și Londra, tinerii din România au beneficiat de aceleași drepturi și oportunități precum cetățenii europeni, situație evidențiată inclusiv printr-o creștere vizibilă din punct de vedere cantitativ.

Studenții români din Regatul Unit reprezintă o comunitate relevantă la nivel academic, inclusiv din punct de vedere cultural și social (Lennon 2014:9), deși în anul 2000 erau insignifianți la nivel macro, din perspectiva celor 222.936 studenți care proveneau în Regat din alte state de pe mapamond (UNESCO 2024), dar în 2010, an în care industria educațională globală britanică a depășit 15 miliarde euro (Bailey 2023: 46), numărul studenților internațional aproape s-a dublat, 389.958 fiind din afara granițelor, în timp ce volumul studenților români a crescut de aproape 10 ori față de anul 2000, la 3.165, iar în 2020 erau 10.789 studenți din România și 550.877 internaționali (UNESCO 2024). Cu alte cuvinte, numărul studenților români a crescut de peste 25 de ori din 2000 până în 2020, în raport cu numărul total al studenților internaționali din Marea Britanie care s-a mărit de aproape 2,5 de ori în același interval. Mulți dintre românii care au venit la studii au declarat în testimoniale că au

făcut-o pentru un grad mai ridicat de independență, pentru accesul mai ușor pe piața muncii într-o societate dezvoltată, pentru certificarea internațională pe care o pot folosi inclusiv pe plan local sau pentru diferențele de metodă și valorizare per se a învățământului superior. Istoria învățământului britanic nu poate fi contestată, cu multe universități de prestigiu, în care își doresc să învețe tineri din lumea întreagă, mai ales dacă provii dintr-o țară situată în Europa Centrală și de Est care nu contează în clasamentele internaționale și care a stăruit mai bine de patru decenii în comunism. Excelența academică, salariile motivante, oportunitățile de învățare și de creștere, recunoașterea pe plan mondial, valoarea taxei de studii și perioada de rambursare sau, în unele cazuri, traseul imaginat de părinți au fost printre factorii luați în considerare în ultimii 20 de ani de către tinerii din România care aleg să învețe la mii de kilometri depărtare de casă. Marea Britanie reprezintă un miraj pentru mulți elevi, o șansă, uneori unică, de care profită cu prima ocazie ivită, chiar și în perioade de pandemie și cursuri exclusiv online.

Creșterea numărului de studenți din Regatul Unit trebuie privită în cheia înainte și după Brexit. Dacă înainte de Brexit, numărul studenților internaționali din Europa era dominant, după ieșirea Marii Britanii din Uniunea Europeană, numărul studenților internaționali europeni a scăzut, exact cum a scăzut și numărul studenților români care învață în nord-vestul continentului. Cu toate acestea, accesul dificil sau inexistent al tinerilor din mediul rural denotă o stratificare socială și financiară a studenților români. Indiferent de media de la bacalaureat, fără un confort material oferit în cele mai multe cazuri de propria familie, elevul român nu va alege, după absolvirea celor XII clase și a examenului național, să studieze în Regatul Unit. Alte categorii vulnerabile sunt absolvenții care aparțin minorităților naționale, persoanele cu dizabilități, tinerii lăsați în grija statului, în centre de plasament ori asistență

maternală, dar și cei ce provin din familii care nu au tradiție universitară (Curaj, Hâj, Salmi 2022:73). Tradiția universitară presupune ca cel puțin unul dintre cei doi părinți să fi fost înscris în învățământul superior, iar după o perioadă, de obicei de patru ani, eforturile propriu-zise să fie încununete cu o diplomă de licență.

Așadar, marea majoritate a studenților români din Regatul Unit, atât înainte, cât și după Brexit, deși au fost peste 85.000 în ultimul deceniu, prezintă câteva particularități:

- au studiat în mediul urban;
- au cel puțin un părinte cu studii superioare;
- provin dintr-o familie aflată în clasa de mijloc sau clasa mijlocie superioară;
- cunosc cel puțin o limbă de circulație internațională;
- urmăresc certificarea obținută dintr-o universitate britanică pentru a o fructifica în România sau în afară;
- caută oportunități de învățare;
- sunt independenți sau mai independenți față de alți colegi de generație care studiază în țară.

De asemenea, universitățile britanice, autonome prin lege, independente de ingerințele politice, dar guvernate după două inițiative legislative adoptate de Parlament în 1992, respectiv 2017 și-au asumat în acest mileniu o schimbare de paradigmă în care sprijină procesul de angajabilitate al absolvenților lor (Leal 2017:142), astfel încât să sporească încrederea studenților în procesul academic și a angajatorilor în propriul sistem de educație. Pe de altă parte, în învățământul din România se marșează pe aceleași principii implementate în Occident, dar probabil încrederea scăzută a unor educați în universitățile autohtone creează această falsă dihotomie între studenții români din țară și studenții români de peste hotare. Clivajul prezent în societate avea să fie accentuat și de prăbușirea natalității, conflictul dintre generații fiind deseori vizibil, indiferent de opțiuni.

În aceeași ordine de idei, scăderea natalității resimțită în ultimele patru decenii a influențat ponderea potențialilor studenți români din insulă din cauza micșorării pe an ce trece a bazei de selecție. În cazul în care tendința se păstrează, cel puțin următoarele două generații de studenți vor fi în dezavantaj, din punct de vedere statistic, față de generațiile precedente. Observăm, în cele ce urmează, transformarea regresivă a natalității de la căderea comunismului și până în prezent, dar și faptul că natalitatea nu a fost atât de scăzută la nivel național niciodată în ultimul secol, ceea ce relevă o transformare a mentalității, pe care o regăsim și în alte țări în curs de dezvoltare sau dezvoltate, din Europa și din America de Nord. În viața cotidiană, mai ales după ce decretul 770/1966 și urmările sale au încetat să mai producă efecte, majoritatea familiilor din România au ales să se concentreze pe studii, pe carieră sau să aibă, în medie, doi copii. Bineînțeles că acest aspect a fost observat în indicatorii de la cel mai recent recensământ, dar fără politici coerente și solide din partea statului, în anii '90, 2000, 2010, în perioada pandemică sau post pandemică, mulți tineri au optat diferit față de retorica prezentă în spațiul public.

Grafic publicat de Europa Liberă – documente extrase de la INS (Andrei 2021)

În ultimii ani, mai puțin de 200.000 de copii s-au născut în România. Cu alte cuvinte, în cazul în care, peste aproximativ 20 de ani, trendul din ultimele decenii va fi păstrat, este aproape imposibil ca numărul studenților internaționali ce provin din România să depășească țintele asumate în cadrul Spațiului European al Învățământului Superior, ori ca numărul studenților români din Regatul Unit să treacă peste bariera de 20.000 de persoane pe an.

Mai mult decât atât, în viitor, în momentul în care vor fi disponibile chestionarele tuturor studenților, pot fi aprofundate politicile publice inițiate de guvernele de la Londra, respectiv București, astfel încât să identificăm modalitatea prin care statul român poate replica, păstrând proporțiile, experiența studenților internaționali din Marea Britanie, inclusiv în materie de consiliere a studenților (Gibbs 2021:95), pentru a extinde numărul studenților internaționali din România și a-i tenta pe cei care aleg sau se gândesc să studieze departe de casă, oferindu-le multe din oportunitățile pe care le au tinerii din Regatul Unit. Cel puțin în programele de studii universitare de licență, Ministerul Educației poate implementa unele politici, iar după aceea, la masterat sau doctorat, studenții să meargă în universități britanice, ca să își desăvârșească educația. Totuși, pentru a realiza aceste deziderate, sunt necesare investigații și cercetări obiective, pentru ca datele culese ulterior de experți în învățământ să conducă la politici sociale eficiente pe termen scurt, mediu și lung.

Așadar, concluzionând, Brexitul i-a afectat pe românii care voiau să studieze în Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord, cu toate că guvernul de la Londra a implementat un sistem ce vine în sprijinul imigranților care provin din Uniunea Europeană. Numărul studenților români a scăzut după ce Brexitul a intrat în vigoare, egalând aproape cifrele din 2012, iar acest aspect îl sesizăm și la cetățenii germani, italieni, maghiari, finlandezi sau polonezi care au ales să vină în Regat. România a încercat în ultimii ani, prin câteva măsuri implementate în sistemul de învățământ preuniversitar și superior, să reducă aflulul de tineri spre Regatul Unit, dar este limpede că deocamdată nu pot concura cu oferta britanică, în special dacă studenții

beneficiază de un confort financiar datorită familiei lor. Pandemia de coronavirus nu a influențat decisiv accesul în învățământul britanic, cu toate că taxele de studiu au rămas neschimbate în timpul transformării învățământului dintr-un proces ce pune accent pe interacțiunea fundamentală, socială între două sau mai multe persoane, într-un cadru de referință pe deplin online. Unii studenți au avut avantaje din punct de vedere material, din pricina unor reduceri de costuri cu transportul, masa și alte activități ce necesită un aport financiar în afara locuinței, dar au avut un inconvenient major în ceea ce privește construirea relațiilor de durată, pe care le puteau folosi chiar și în afara spațiului academic.

Totodată, studenții români din Regatul Unit, înainte și după Brexit, au reprezentat una dintre cele mai relevante dimensiuni ale studenților ce au ales să învețe în afara țării. Unii rămân și aduc plus valoare în societatea britanică, îmbogățind în acest mod diaspora română. Totuși, cei mai mulți dintre ei, se întorc în România și încearcă să fructifice învățămintele din Regatul Unit, implicându-se în profesii liberale, în politică, în societatea civilă, în spațiul cultural și academic, în administrație sau în alte domenii importante pentru comunitate.

Referințe

- Adam, Rudolf, 2020, *Brexit: Causes and Consequences*, Cham: Springer.
- Andrei, Tudorel, 2021, *Serii istorice de date: Populația României: 1860-2020*, București: Editura Institutului Național de Statistică.
- Bailey, Lucy, 2023, *Challenging the Internationalisation of Education: A Critique of the Global Gaze*, New York: Routledge.
- Curaj, Adrian, Hâj, Cezar, Salmi, Jamil, 2022, *Higher Education in Romania: Overcoming Challenges and Embracing Opportunities*, Cham: Springer.
- Gibbs, Paul, 2021, *Trusting in Higher Education*, Cham: Springer.
- Leal, Walter, 2017, *Sustainable Development Research at Universities in the United Kingdom*, Cham: Springer.
- Lennon, Henry, 2014, *Romanian Identity, Acculturation, and Belonging in Britain*, Sheffield: Sheffield Hallam University.
- Loussouarn, Sophie, 2022, *Brexit and its Aftermath*, London: Bloomsbury Academic.
- OECD, 2024, *Economic Surveys: Romania*, Paris: OECD Publishing.
- OECD, 2024, *Education at a Glance: OECD Indicators*, Paris: OECD Publishing.
- Perraton, Hilary, 2014, *A History of Foreign Students in Britain*, London: Palgrave Macmillan.
- Raport, 2024, *Examenul național de bacalaureat*, București: EDP.
- Scott, Peter, 2021, *Retreat or Resolution? Tackling the Crisis of Mass Higher Education*, Bristol: Policy Press.
- Treaty on the Functioning of the European Union*, 2016, Brussels: Official Journal of the EU.
- The UNESCO Institute for Statistics*, 2024, Paris: World Education Statistics.
- Wilding, Peter, 2017, *What Next?: Britain's Future in Europe*, London: I.B.Tauris.
- World Bank, 2023, *Systematic Country Diagnostic Update: Romania*, Washington: PRRs.